

Tytuł pracy doktorskiej:

Kościół Katolicki na Zachodniej Syberii (1835-1937). Kapelania w Omsku, filia parafii Tomskiej, parafia Omska, dekanat Omski”/ „Католическая церковь в Западной Сибири (1835-1937). Капеллания в Омске, филиал Томского прихода, Омский приход, Омский деканат”

Celem niniejszej pracy jest opisanie losów Kościoła Katolickiego i katolików na przykładzie jednego dekanatu na terenie Syberii Zachodniej. Praca doktorska będzie przede wszystkim poświęcona historii Kościoła Katolickiego w Rosji, relacjom pomiędzy instytucjami państwowymi a Kościołem i związkami wyznaniowymi. Istotne wątki pracy dotyczą przymusowej i dobrowolnej migracji wyznawców Kościoła Katolickiego.

Praca będzie składać się z pięciu rozdziałów w ujęciu chronologicznym - trzy będą dotyczyły XIX wieku, a pozostałe dwa początku XX wieku. Cezurą początkową dla pracy doktorskiej jest 1835 rok, w którym w Omsku pojawiła się kapelania 24 samodzielnego pułku piechoty korpusu Zachodniej Syberii. Zadaniem kapelana, pełniącego obowiązki proboszcza Tomskiej parafii, była opieka nad polskimi zesłańcami, ale ze względu na rosnącą liczbę zesłańców po powstaniach 1831-1863 roku Tomsk nie miał możliwości obsługiwać wszystkich wiernych. Z tego powodu w połowie XIX wieku powstawały filie ośrodka m.in. w mieście Omsk. W latach 1835 - 1860 liturgie odbywały się w kaplicach, które wznoszono przed przyjazdem kurata tomskiego. O kaplicy, która zachowała się do 1861 roku wiadomo tylko tyle, że była ona w „opłakanym stanie”. Znajdowała się ona w domu skarbowym, wśród zabudowań fortyfikacyjnych. Kaplicę często udostępniano też dla modlitw protestantom, którzy w 1864 roku wybudowali własny kościół.

Omsk był interesującym miastem z uwagi na dogodne położenie geopolityczne. Bliskość dróg, kolei i szlaków wodnych, co umożliwiło jego szybki rozwój. Omsk zwany był „bramą do Azji”. Parafia katolicka obejmowała swoim zasięgiem nie tylko część Syberii Zachodniej, ale też terytorium Azji Środkowej, co czyni jej historię jeszcze bardziej interesującą.

Od momentu założenia w 1893 roku rzymskokatolickiej parafii w Omsku i przydzielenia jej duchownego na stałe, życie duchowe w mieście zaczęło rozkwitać. Parafia omska, zgodnie z przyjętymi schematami, należała do kategorii kościołów parafialnych w „...dużych miastach Imperium Rosyjskiego, których przeorowie, jako samodzielni kuratorzy nie podlegali dekanatom”. W praktyce oznaczało to, że proboszczowie takich parafii podlegali bezpośrednio Metropolicie Mohylewskiemu i cieszyli się dużą dozą samodzielności. Tego typu parafii było w Imperium Rosyjskim 32. Parafia omska obejmowała 1 100 tysięcy kilometrów kwadratowych. W jej skład

wchodziły: Generał-gubernatorstwo stepowe (obwody akmoliński i semipałatyński), okręg zmiennogorski oraz część okręgu barnaulskiego w Guberni Tomskiej.

Dobrowolna migracja ekonomiczna oraz budowa Kolei Transsyberyjskiej spowodowała masowy napływ ludności wyznania katolickiego. W tamtym czasie wyraźnie zmienił się też skład etniczny katolików w omskiej parafii. Do czasów migracji zdecydowaną większość stanowili Polacy, natomiast pod koniec XIX wieku i na początku XX skala ta się wyrównała, a do narodów wyznających katolicyzm dołączyli Niemcy, Łotysze, Białorusini i Litwini. Dzięki migracji i zwiększeniu liczby wiernych omska parafia rozrastała się. Liczba wiernych mieszkających na Syberii i odległość od centrum metropolii wymagała od Metropolity stosownych rozwiązań. Podczas pierwszej kanonicznej wizytacji biskupa Cieplaka podjęto decyzję o założeniu trzech dekanatów, a jeden z nich miał siedzibę w Omsku.

Dziekanat omski został utworzony 10 czerwca 1910 r. W dokumencie założycielskim dziekanatu omskiego czytamy: „Założyć w celu ułatwienia zarządzania cerkwią, dziekanat omski, włączając w jego skład kościoły: w Omsku, Tobolsku, Tiumeniu, Jekaterynburgu, Czelabińsku, Kurgańsku, Kellrowce, Marienburgu, Kustanaju, i innych w obwodzie turgajskim i budowany kościół w Pietropawłowsku, zarówno jak i mogące powstać kościoły w granicach wymienionych parafii, - ja mianuję na Twoją cześć dziekanem wymienionego dziekanatu, z pozostawieniem na aktualnie zajmowanym stanowisku”. Ten list był adresowany do proboszcza parafii omskiej, ojca Aleksandra Bilakiewicza, właśnie jemu przypadło w udziale być pierwszym dziekanem dziekanatu omskiego.

W skład dziekanatu weszły generał-gubernatorstwo Stieпноje z obwodem Akmolińskim Siemipałatyńskim, gubernia tobolska, obwód tiumeński, powiat zielenogorski guberni tomskiej, powiat czelabiński guberni orenburskiej, powiaty jekaterynburški, izbicki, kamyszowski, szardyński, werchoturyński guberni permskiej. Od 1918 r. po utworzeniu dziekanatu permskiego część terenów dziekanatu omskiego przeszła do Permu, to jest powiaty w europejskich guberniach (orenburskim i permskim), które terytorialnie wchodziły w skład parafii czelabińskiej i jekaterynburskiej.

Pierwszym dziekanem dziekanatu omskiego był ojciec Aleksander Bilakiewicz, po nim służbę objęli: ojciec Franciszek Starkszas 1912-1914, ojciec Chryzogon Przemocki 1914-1920, ojciec Julian Groński po 1920, ojciec Konstantyn Dowkont 1920-1921 i ojciec Michaił Bugenis 1922-1930. Tytuł dziekana w dziekanacie omskim został połączony z funkcją proboszcza parafii omskiej.

W ostatnich rozdziałach pracy uwzględnię zmiany w polityce konfesjonalnej Imperium Rosyjskiego po 1905 roku. Wśród poruszanych zagadnień znajdzie także się specyfika funkcjonowania Kościoła Katolickiego po rewolucji październikowej. Piąty rozdział zostanie poświęcony antyreligijnej propagandzie, przypadkom zamykania i rabowania kościołów oraz

represjom wymierzonym w duchownych i wiernych. Rozstrzelanie ostatniego księdza katolickiego pracującego na Syberii Zachodniej będzie stanowić cezurę końcową.